

Απαρχές ορθοκανονικής
κτηριοδομίας,
το παράδειγμα του **Çatalhöyük**

ΕΜΠ 2012

διάλεξη

**Απαρχές ορθοκανονικής
κτηριοδομίας,
το παράδειγμα του
Çatalhöyük**

**φοιτητής, Μακρυνικόλας Θάνος
υπεύθυνος καθηγητής, Κορρές Μανώλης**

Ε.Μ.Π., περίοδος οκτωβρίου 2012

Περιεχόμενα

1. Η προϊστορική ανθρώπινη εμπειρία.....	04
2.Catalhoγuk.....	12
3.Η κοινωνία του Catalhoγuk / μέσα από την αρχιτεκτονική.....	20
4.Η κοινωνία του Catalhoγuk / μέσα από τάφους - κτερίσματα.....	22
5.Η κοινωνία του Catalhoγuk / κοινωνικές σχέσεις αλληλεγγύης.....	26
6.Η κοινωνία του Catalhoγuk / προϊστορική βιαιότητα.....	28
7.Η κοινωνία του Catalhoγuk / ιδιοκτησία.....	30
8.Η κοινωνία του Catalhoγuk / φύλο και η ισότητα.....	32
9.Η κοινωνία του Catalhoγuk / ψυχολογία - συναισθήματα.....	34
10.Η κοινωνία του Catalhoγuk / παρόμοια παραδείγματα / Hacilar/ Şanlıurfa.....	38
11.Συμπεράσματα.....	44
παραπομπές.....	46
βιβλιογραφία.....	49

1.

Η προϊστορική ανθρώπινη εμπειρία

Η μελέτη της ανθρώπινης εμπειρίας πάνω στην γη και του αποτυπώματος που αυτή αφήνει, ανέκαθεν αποτελούσε ένα μυστηριώδες και όμορφο ζήτημα προς αναζήτηση, αλλά και μελέτη. Από τα πρώτα συμπεράσματα που άρχισαν να βγαίνουν από τους ανθρώπους που ασχολήθηκαν με αυτό το ζήτημα γίνονταν σαφές, ότι η ανθρώπινη ύπαρξη πάνω στην γη είναι αρκετά σύνθετη ως προς την μελέτη της, δεν μπορεί πάντοτε να συμπυκνωθεί σε κανόνες και πολλές φορές μας επιφυλλάσει εκπλήξεις που δεν πέραναν καν από το μυαλό μας ξεκινώντας τις έρευνες.

Αργότερα καθώς η επιστήμη της αρχαιολογίας συστηματοποιούνταν, και νέες τεχνολογίες έμπαιναν και βοηθούσαν την καθημερινότητα των αρχαιολόγων, άρχισε να συμπληρώνεται καλύτερα το πάζλ της “ανοικοδόμησης” της ανθρώπινης εμπειρίας πάνω στον πλανήτη και να δημιουργούνται κανόνες και μέθοδοι ταξινόμησης που βοηθούν τον καθένα να πλάσει μια εικόνα του παρελθόντος, και να κατανοήσει καλύτερα την θέση του στο τώρα.

Στα πλαίσια λοιπόν της “ανοικοδόμησης” αυτής της ιστορίας θα καταπιαστούμε με την ιδιαίτερη σε ένα βαθμό περίπτωση του νεολιθικού οικισμού του Catalhoyuk πού βρίσκεται στην περιοχή της ανατολίας, στην σημερινή κεντρική Τουρκία, τοποθετώντας τον αρχικά στην συνολική εικόνα του τότε κόσμου και στην συνολική μέχρι τότε

ανθρώπινη εμπειρία.

Ο οικισμός αυτός ανασκάφθηκε αρχικά από τον James Mellaart (1961-1963) και έπειτα από τον Ian Hodder (1993- σήμερα), υπήρξε κατοικημένος συνεχόμενα από το 7.500 π.χ. έως περίπου και το 5.700 π.χ. δηλαδή περίπου 1.800 χρόνια και στην κάθε φάση του κατοικούνταν από 6.000 έως 10.000 άτομα.

Για να μπορέσουμε όμως να τον τοποθετήσουμε στην τότε πραγματικότητα, ας ξεκινήσουμε βλέποντας τι συνθήκες επικρατούσαν τότε παγκοσμίως.

περιβάλλον

Ένας παράγοντας, μάλλον ο κυριότερος, που διαμόρφωνε το τοπίο και συνεπώς τις ζωές των ανθρώπων εκείνη την εποχή ήταν οι περιβαλλοντικές συνθήκες. Το 10.000 περίπου π.χ. οι παγετώνες που κάλυπταν μεγάλο τμήμα του βορείου ημισφαιρίου έχουν υποχωρήσει αισθητά¹, με αποτέλεσμα να αφήνουν περισσότερο χώρο για τους κατοίκους της γης, οι οποίοι ήταν τότε αποκλειστικά κυνηγοί - τροφосуλλέκτες, να αναπτυχθούν, να κυνηγήσουν και να εξερευνήσουν.

Οι πληθυσμοί αυτοί των πρωτόγονων ανθρώπων που αναπτύσσονταν και ζούσαν έως τώρα στην κεντρική Αφρική και έπειτα στην περιοχή της μεσοποταμίας, τώρα έχουν στην διάθεσή τους μεγαλύτερες κοιλάδες για να κυνηγήσουν, ελκόμενοι από τα μεγάλα θηλαστικά που κυνηγούν, τις πιο πλούσιες σε βλάστηση περιοχές που αναδύονται και δημιουργούνται από τους λιωμένους πάγους, την μεγάλη ύπαρξη νερού σε αυτές τις περιοχές, καθώς και το πιο εύκρατο κλίμα το οποίο είναι εξαιρετικά ελκυστικό σε σύγκριση με το πιο θερμό κλίμα των περιοχών κοντά στον ισημερινό στις οποίες κατοικούσαν μέχρι τώρα.

πληθυσμός

Εν συνεχεία έχει αξία να μελετήσουμε τον τότε πληθυσμό της γης. Το ανθρώπινο είδος εμφανίστηκε κατέχοντας πλήθώρα των σημερινών του χαρακτηριστικών περίπου γύρω στα 195.000 π.χ. Ο συνολικός πληθυσμός της γης γύρω στο 10.000π.χ.,

δηλαδή 185.000 χρόνια μετά την εμφάνισή του αριθμεί μόλις 1.000.000 ανθρώπους, και γύρω στο 6.000 π.χ. φτάνει να αριθμεί κοντά 10.000.000 ανθρώπους². Είναι σαφής ο ρόλος της μεγάλης περιβαλλοντικής εξέλιξης της λήξης της εποχής των παγετώνων που έχει διαδραματιστεί, ώστε να έχει επηρεαστεί αντίστοιχα και η αύξηση του επίγειου πληθυσμού, αυξάνοντας με εκθετικό βαθμό τον αριθμό του είδους.

Η γη λοιπόν σιγά - σιγά έχει αρχίσει να μετατρέπεται σε ένα πιο φιλόξενο τοπίο για τον άνθρωπο, και αυτό αποτυπώνεται ξεκάθαρα στην ραγδαία αύξηση του πληθυσμού της.

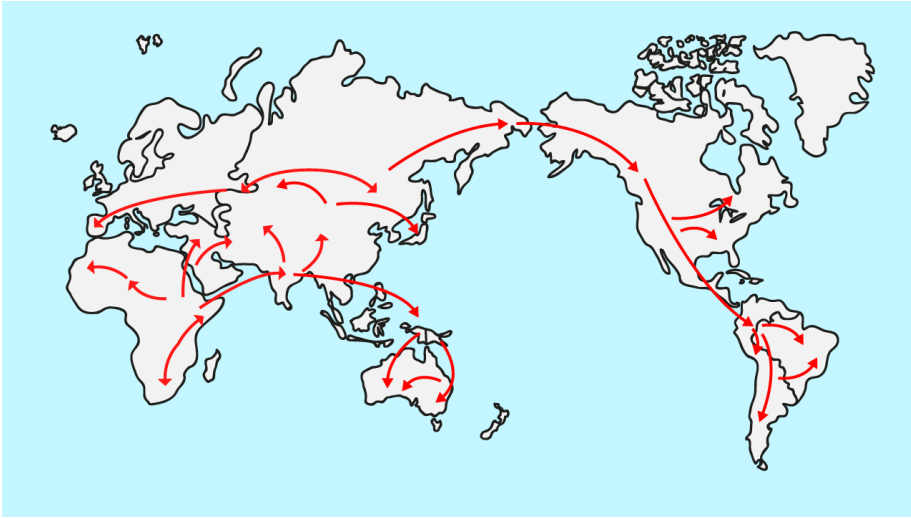
κατοίκηση

Τα δείγματα της κατοίκησης που έχουμε από εκείνη την εποχή παγκοσμίως, δηλαδή από το 10.000 π.χ. έως και το 6.000 π.χ. περίπου, είναι κατα τόπους διαφορετικά, αλλά και με κάποιον τρόπο συνεκτικά.

Στην νότια Ευρώπη εκείνη την εποχή υπάρχουν σπηλαιογραφίες στα πυρηναία, πράγμα που υποδηλώνει ότι οι κάτοικοι προτιμούσαν ακόμη τις φυσικές κοιλότητές για να προστατεύονται και να τις χρησιμοποιούν σαν καταλύματα μην έχοντας ακόμη επινοήσει έναν ολότελα δικό τους τρόπο δημιουργίας των καταλυμάτων τους.

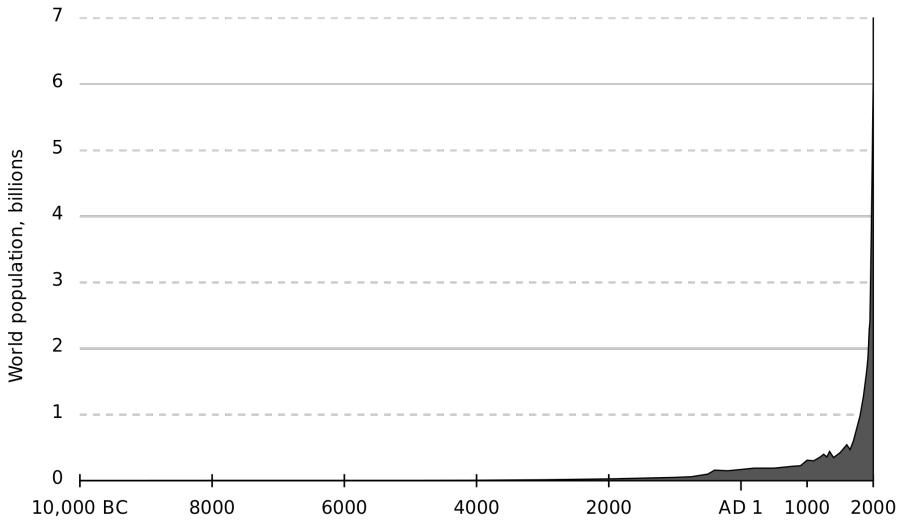
Στις πιο γνώριμες για τον άνθρωπο περιοχές, όπως η μεσοποταμία, η ανατολία (Μ.Ασία, μέση ανατολή) και η Αφρική, συναντάμε πρόχειρες κατασκευές εποχικής κατοίκησης, ιδανικές για τον τύπο ανθρώπου που κατοικεί τότε την γη (κυνηγός ,τροφосуλλέκτης) που ανταποκρίνονται στις ανάγκες του, δηλαδή την συνεχή μετακίνηση, και εντοπίζονται συνήθως γύρω από ποτάμια, πηγές, μέρη με αρκετή βλάστηση, θαλάσσιες ακτές αλλά και ενίοτε μέρη όπου σφαγιάζονται μεγάλα ζώα και είναι δύσκολο να μεταφερθούν αλλού, οπότε μετακινείται ο καταυλισμός κοντά σε αυτά.

Η συνεκτικότητα όλων αυτών των πρώιμων ειδών κατοίκησης έγκειται στην απουσία μόνιμου τύπου κατοίκησης, κάτι το οποίο βέβαια χαρακτηρίζει και όλη την εποχή.

παγκόσμια εξάπλωση πληθυσμού από την εμφάνιση του ανθρώπου και έπειτα.

UN statistics/ population spread

αριθμητική αύξηση των ανθρώπων στη γή από το 10.000 π.χ. εως σήμερα.

UN statistics/ population growth

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Θα είχε ενδιαφέρον επίσης να δούμε, με ό,τι στοιχεία είναι δυνατό να αξιοποιηθούν, τι είδους κοινωνίες υπήρχαν στον κόσμο εκείνη την εποχή, και τι τύπου κοινωνικές σχέσεις διείπαν αυτές τις κατατόπους κοινωνίες.

Βασική μονάδα διαβίωσης τότε ήταν κάποιου τύπου οργάνωση γύρω από μια φυλή³. Ένα βασικό στοιχείο που καθόριζε τις σχέσεις μεταξύ των ατόμων της φυλής ήταν η οικογένεια. Η οικογένεια όχι όπως την φανταζόμαστε σήμερα, αλλά πολύ πιο διευρυμένη (γένος), μιας και τότε η μοναδική πιθανότητα επιβίωσης στην άγρια και αφιλόξενη τότε γη περνούσε μέσα από την συλλογική προσπάθεια.

Μια τέτοιου τύπου φυλή λοιπόν, των μεσολιθικών και νεολιθικών χρόνων αποτελούνταν από πολλές ομάδες ατόμων, νέους γέροντες και παιδιά, με πολύ περιπλοκές ανα περιοχή μεταξύ τους συζυγικές σχέσεις. Για παράδειγμα σύμφωνα με μελέτες που έγιναν σε πληθυσμούς ινδιάνων που διατηρούσαν ακόμη αντιστοιχες σχέσεις κατά τον προηγούμενο αιώνα διαπιστώθηκε ότι μια ομάδα ανδρών περίπου ίδιας ηλικίας "παντρεύονταν" την αντίστοιχη γυναικεία ομάδα και τα παιδιά αυτής της συνένωσης διαχωρίζονταν πάλι αντίστοιχα δημιουργώντας πάντοτε μια γραμμή συγγένειας αποτελούμενη από δύο ή περισσότερα γένη, ομάδες δηλαδή ατόμων με άμεση συγγένεια που αποτελούσαν όλοι μαζί μια φυλή.

Αυτού και πολλών άλλων τύπων φυλές λοιπόν λειτουργούσαν κατα κάποιο τρόπο ισότιμα στο εσωτερικό τους, και με αυτόν τον τρόπο κατάφερναν να λύσουν το άμεσο ζήτημα της επιβίωσής τους. Αποτελούσαν τον κύριο πληθυσμό της γης εκείνη την εποχή και ήταν η πιο συνηθισμένη μορφή κοινωνικής σχέσης που επικρατούσε.

Όσον αφορά την συνύπαρξή τους με άλλους αντιστοιχους πληθυσμούς εκείνης της εποχής, οι συμπεριφορές τους δεν είναι διαπιστωμένες, αλλά σίγουρα, σύμφωνα με τον αρχαιολόγο Gordon Childe καθορίζονταν από στιγμές αμηχανίας, επιθετικότητας αλλά και συλλογικής προσπάθειας.

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν και τοποθετούμε το Catalhoγuk σε αυτό το πλαίσιο, το πλαίσιο της τότε εποχής και το συγκρίνουμε με την μέχρι τότε ανθρώπινη εμπειρία. Ως προς το περιβάλλον η αρχική κατοίκηση του Catalhoγuk τοποθετείται όπως είπαμε γύρω στο 7.500 π.χ. μια εποχή δηλαδή όπου οι βασικές μετακινήσεις των πληθυσμών λόγω της λήξης της εποχής των παγετώνων έχουν τελειώσει, και συνεπώς οι άνθρωποι παγκοσμίως έχουν κατασταλάξει στις κατά τόπους περιοχές, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι δεν κυνηγούν ακόμη ή ότι δεν τροφοσυλλέγουν. Ο παγκόσμιος πληθυσμός όπως είπαμε και πιο πριν αριθμεί γύρω στα 10.000.000 άτομα δηλαδή όσος και ο σημερινός πληθυσμός της Ελλάδας μόνο, άρα αντιλαμβανόμαστε πόσο αραιοκατοικημένη είναι η γη εκείνη την περίοδο. Με μόνο αυτό το δεδομένο μπορούμε να αντιληφθούμε και αναλογικά το μέγεθος στα μάτια του τότε ανθρώπου, αλλά και αντικειμενικά, μιας οργανωμένης κοινωνικής συγκρότησης σαν το Catalhoγuk η οποία αριθμούσε τότε 10.000 άτομα. Δηλαδή το ένα χιλιοστό του τότε υπάρχοντος ανθρώπινου πληθυσμού κατοικούσε στο Catalhoγuk! Συγκρινόμενο με μια σημερινή πόλη θα αντιστοιχούσε σε μια πόλη 6.000.000 ανθρώπων, μόνο πού τότε αποτελούσε ταυτόχρονα και το μέγιστο όριο πληθυσμιακής συσσώρευσης. Το κύριο όμως χαρακτηριστικό του Catalhoγuk είναι η κατοίκηση ενός τέτοιου μέρους, που συνίσταται από τον τρόπο δόμησης μιας τέτοιας νεολιθικής πόλης, και από τις κοινωνικές σχέσεις που διείπαν τους κατοίκους μιας τέτοιας πόλης.

Οι τρόποι δόμησης και χωρικής ανάπτυξης του οικισμού που συναντώνται για πρώτη φορά μέχρι τώρα εδώ, αλλά και ο τρόπος οργάνωσης και ύπαρξης του οικισμού για τόσο καιρό και με τόσο μεγάλη συσσώρευση κόσμου, είναι τα στοιχεία που εξέπληξαν τους αρχαιολόγους όταν ήρθαν σε επαφή με αυτόν τον οικισμό, αλλά είναι και τα στοιχεία με τα οποία θα ασχοληθούμε και εδώ.

Φυσικά ένα τέτοιο παράδειγμά δεν είναι το μοναδικό στην ιστορία, ούτε το μοναδικό που έχει έως τώρα ανακαλυφθεί. Ένα τέτοιο παράδειγμα όμως όπως το Catalhoγuk μας απασχολεί ιδιαίτερα γιατί είναι πολύ συνεκτικό και περιεκτικό ως προς τις πληροφορίες που μας δίνει, αλλά κυρίως γιατί είναι άμεσο αποτέλεσμα, όλης αυτής της κοσμοϊστορικής "αναστάτωσης" που επικρατούσε στον πλανήτη και ιδιαίτερα στην ανατολή, κατά την περίοδο 10.000 π.χ. και έπειτα, το

πέραςμα δηλαδή από την παλαιολιθική στην νεολιθική εποχή με ότι αυτό συνεπάγεται. Ένα πέραςμα που πολύ σωστά χαρακτηρίστηκε από τον αυστραλό αρχαιολόγο Ver Gordon Childe⁴ ως νεολιθική επανάσταση.

Νεολιθική επανάσταση

Η αρχαιολογική μαρτυρία υποδεικνύει μέσω πολλών παραδειγμάτων, ότι η νεολιθική επανάσταση ξεκίνησε αρχικά στην νοτιοδυτική Ασία μεταξύ του 8.000 π.χ. και του 7.000 π.χ. και επεκτάθηκε στην Ευρώπη λίγο αργότερα, από το 5.000 π.χ. και έπειτα.

Ο όρος “νεολιθική επανάσταση” λοιπόν δόθηκε από τον Childe προκειμένου να περιγραφεί μια σημαντική αλλαγή των αρχαίων λαών που σιγά - σιγά κατά την πρώτη νεολιθική περίοδο εγκατέλειπαν τη νομαδική, κυνηγετική και τροφosuλλεκτική συμπεριφορά τους, υιοθετώντας διαφορετικά πρότυπα ζωής που περιελάμβαναν πια την εγκατάσταση σε μόνιμους οικισμούς και σταδιακά τον γεωργικό τρόπο ζωής. Σημαντικός παράγοντας σε αυτή την αλλαγή ήταν όπως προαναφέρθηκε οι κλιματικές αλλαγές του τέλους της εποχής των παγετώνων.

Το περιβάλλον σταδιακά έγινε θερμότερο και ξηρότερο ευνοώντας από τη μια την παραγωγή σοδειάς, οδηγώντας δε τον άνθρωπο κοντά σε πηγές νερού. Η ανάπτυξη της γεωργικής καλλιέργειας βοήθησε το ανθρώπινο είδος να αποκτήσει σημαντικό έλεγχο στην προμήθεια και φυσικά την παραγωγή της τροφής του, η οποία πολλαπλασιάστηκε ραγδαία, αλλά απαιτήσε ταυτόχρονα την μόνιμη εγκατάστασή του αλλά και την μόνιμη σχέση του με συγκεκριμένα κομμάτια της γης.

Η νεολιθική επανάσταση, θεωρείται κατά τον Childe, αλλά και άλλους αρχαιολόγους μια από τις σημαντικότερες αλλαγές, αν όχι η μεγαλύτερη στην ιστορία της ανθρωπότητας, γιατί ζωή σε ένα συγκεκριμένο σημείο επέτρεψε την προσκόλληση σε συγκεκριμένες περιοχές και συνεπώς οι προϊστορικοί λαοί άρχισαν να αποκτούν την ικανότητα αποθήκευσης τροφής και αφότου εξασφαλίστηκε η επάρκεια τροφής, άρχισε σταδιακά και η δημογραφική αύξηση του πληθυσμού.

Τελικά, ο Childe προέβη στον ισχυρισμό ότι η ολοένα αυξανόμενη κοινωνική συνθετότητα, ριζωμένη εξ ολοκλήρου στη διαδικασία της μόνιμης εγκατάστασης, οδήγησε σε μια Αστική επανάσταση, κατά την οποία κτίστηκαν οι πρώτες πόλεις, με χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτό του Catalhoyuk.

2. Catalhöyük

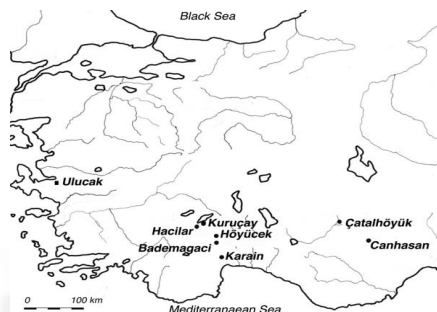
τοποθεσία

Ο οικισμός του Catalhöyük λοιπόν, βρίσκεται στην κεντρική και νότια Τουρκία, νοτιοανατολικά της σημερινής πόλης της Κογγα (αρχαίο Ικόνιο) στην Τουρκία, περίπου 140 χιλιόμετρα από το ηφαίστειο του όρους Χασάν. Ο τελευταίος οικισμός αποτελείται από ένα ανάχωμα που έχει υψωθεί περίπου 20 μ. πάνω από το επίπεδο της πρώτης νεολιθικής κατοίκησης, και εγκαταλείφθηκε πριν από την έναρξη της εποχής του χαλκού. Ένα κανάλι του ποταμού Καρσάμπα κάποτε έρεε κοντά στον οικισμό, κάτι που πιθανότατα τον οδήγησε να χτιστεί εκεί, στις προσχώσεις αργίλου του ποταμού που μπορεί να ήταν ευνοϊκό για την πρωτοεμφανιζόμενη τότε γεωργία.

ευρήματα

Από τις πρώτες ανασκαφές στο Catalhöyük το 1958 από τον James Mellaart έγινε σαφές ότι ο οικισμός περιέχει μια εκπληκτική ποσότητα εξαιρετικά διατηρημένων ευρημάτων και κτιρίων¹.

Η διατήρηση φθαρτών υλικών είναι ειδικά αξιοσημείωτη,

αφού κανένα παρόμοιο μέρος, που έχει ανακαλυφθεί, δεν έχει να παρουσιάσει τόσο καλοδιατηρημένα υλικά. Κύρια αιτία αυτής της διατήρησης είναι μια φωτιά στο κατώτερο στρώμα της πόλης, που το κατέστησε άγονο σε βάθος τουλάχιστον 1 μέτρου με αποτέλεσμα όλα τα οργανικά υλικά να ανθρακοποιηθούν. Έτσι, τα προϊόντα οργανικής προέλευσης διατηρήθηκαν σε ανθρακοποιημένη μορφή και μπορούμε σήμερα να γνωρίζουμε για τα κυματιστά μοτίβα των υφασμάτων, τα ρούχα, τα δερμάτινα αντικείμενα και τις γούνες, τα καλάθια από καλάμι και τα χαλάκια, το φαγητό, καθώς και για τα ξύλινα τραπέζια και έπιπλα, κουτιά με το περιεχόμενο τους κ.α.

Επιπλέον, οι άνθρωποι του Catalhoyuk συνήθιζαν να ζωγραφίζουν εικόνες στους τοίχους των σπιτιών τους για να για να απαθανάτισουν πτυχές της ζωής τους και τις εμπειρίες τους. Έθαβαν τους νεκρούς τους κάτω από το πάτωμα των σπιτιών τους με χαρακτηριστικά κτερίσματα, ώστε, κατά κάποιον τρόπο, ξέρουμε τους κατοίκους του οικισμού προσωπικά, περιλαμβανομένης και της μοίρας τους, όσο αυτή μπορεί να διαβαστεί από τους σκελετούς: ηλικία θανάτου, φύλο, αριθμό γεννήσεων, ασθένειες, ατυχήματα κ.α., καθώς και στατιστικές πληροφορίες που εξάχθηκαν από αυτά τα στοιχεία, όπως παιδική θνησιμότητα, διάρκεια ζωής, κ.α. Οι νέες μέθοδοι επιτρέπουν την ανάλυση μικροστοιχείων στα δόντια, και στο κολλαγόνο των οστών και έτσι, προσφέρουν πληροφορία σχετικά με το τι έτρωγαν οι άνθρωποι τα τελευταία έτη πριν το θάνατο τους².

Συνεπώς, καταλήγουμε να γνωρίζουμε περισσότερα σχετικά με το προϊστορικό Catalhoyuk, απ' ότι για τους περισσότερους ιστορικούς πολιτισμούς, που είναι χρονικά πιο κοντά σε μας.

Στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε τα στοιχεία που ανασκάφθηκαν στην περιοχή του Catalhoyuk και θα παρουσιάσουμε τις απόψεις των εμπλεκόμενων αρχαιολόγων και τα συμπεράσματά τους, αφού πρώτα όμως δούμε κάποια βασικά χαρακτηριστικά των ανασκαφών εν γένει.

στοιχεία που ανασκάφονται και χαρακτηρίζουν - αναδεικνύουν πολιτισμούς.

αρχιτεκτονική

Η αρχιτεκτονική σαν όρος, ιδιαίτερα σε αυτήν την χρονική περίοδο που μελετάμε ίσως πρέπει να μεταχειριστεί όχι τόσο σαν μια συνειδητοποιημένη διαδικασία δόμησης, που εμπεριέχει το στοιχείο της τέχνης στην δημιουργία, αλλά ίσως πρέπει να μείνει στο επίπεδο της πρωτόλειας τεχνικής της κατοίκησης. Η αρχιτεκτονική λοιπόν με αυτή τη διεύρυνση του όρου μπορεί να συμπεριλάβει και τους πρόχειρους οικισμούς των κυνηγών - τροφοσυλλεκτών, και τους κατοίκους των σπηλαίων, αλλά προφανώς και τις μεγαλύτερες σε κλίμακα συναθροίσεις. Η αρχιτεκτονική άρα σε επίπεδο αρχαιολογίας ασχολείται με τα απομεινάρια της ανθρώπινης διαμονής και προφυλαγμένης διαβίωσης. Είναι λοιπόν σαφές ότι η αρχιτεκτονική μπορεί να αποτελέσει έναν πολύ φλύαρο για το παρελθόν πληροφοριοδότη.

Τάφοι - κτερίσματα

Οι τάφοι που ανακαλύπτονται μελετώνται και ανασκάπτονται πολλές φορές μας δίνουν πληροφορίες για τα διαβιόντα άτομα και τις κοινωνικές συνήθειές τους³. Το σύμπλεγμα των πληροφοριών δημιουργείται, από τον τάφο σαν κτίσμα όπου υπάρχει ή έστω απλά σαν χώρο, από τα ταφικά ευρήματα - κτερίσματα που πολλές φορές συνοδεύουν τον νεκρό, από την θέση ταφής, την στάση του νεκρού, το βάθος ταφής κ.α.

Για παράδειγμα εαν είναι συχνό σε μια κοινωνία να θάβει κτερίσματα με τους νεκρούς, είναι πολύ πιθανό να εξαχθούν διαφορετικές κοινωνικές τάξεις από αυτά, αν διαφέρουν σημαντικά σε ποιότητα και ποσότητα, αλλά και σε εμβληματικότητα ή όχι του ταφικού μνημείου.

εξοπλισμός και καταναλωτικά αγαθά

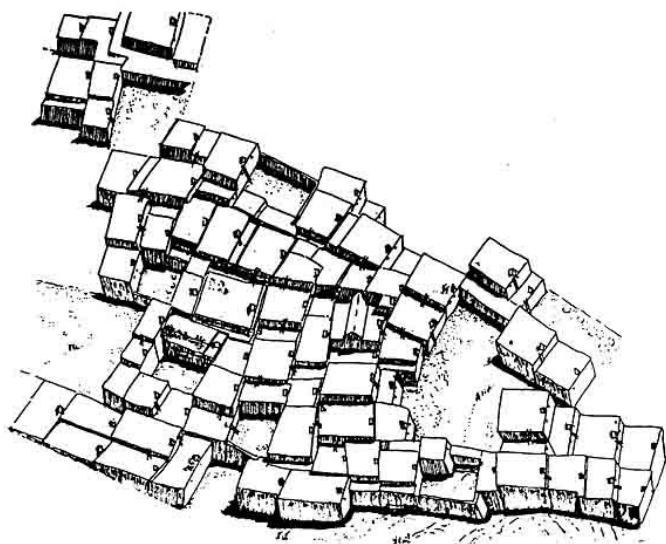
Το ίδιο ισχύει και με τον εξοπλισμό και τα καταναλωτικά αγαθά. Είναι σημαντικό ότι οι διαφοροποιήσεις, αλλά και οι ομοιοτητές που προκύπτουν βάσει των κτερισμάτων και του εξοπλισμού με

καταναλωτικά αγαθά μπορούν να μας διαφωτίσουν για την ευμάρεια ή όχι των κοινωνιών, την ύπαρξη ή όχι κοινωνικών τάξεων, αλλά και την γνώση και επικοινωνία των πολιτισμών με άλλους σύγχρονούς τους.

Η αρχιτεκτονική, τα κτερίσματα και ο εξοπλισμός με καταναλωτικά αγαθά, είναι εκπληκτικά καλοδιατηρημένα στο Catalhoγuk και μας δίνουν πληθώρα πληροφοριών για την ζωή των κατοίκων του.

αρχιτεκτονική στο Catalhoγuk

Το κυρίαρχο στοιχείο που πρωτοαντικρύζει κανείς στο Catalhoγuk είναι αδιαμφισβήτητα το συνεχόμενο κυψελοειδές σύστημα διάρθρωσης της συνολικής κάτοψης του οικισμού. Τα σπίτια στο Catalhoγuk ήταν κολλητά τοίχο με τοίχο, χωρίς καθόλου κενό χώρο για δρόμους ή πλατείες μεταξύ τους, αλλά κάθε σπίτι είχε συγκεκριμένο εσωτερικό χώρο και δική του επίπεδη στέγη. Η πόλη εκτεινόταν σε ταράτσες γύρω από το ύψωμα που είχε χτιστεί και υπήρχαν μόνο λίγες κοινόχρηστες αυλές που βρισκόταν στο κέντρο αυτής της κυψελοειδούς κατασκευής και καθόλου λατρευτικά ή άλλης χρήσης κτίσματα πέρα από κατοικίες.

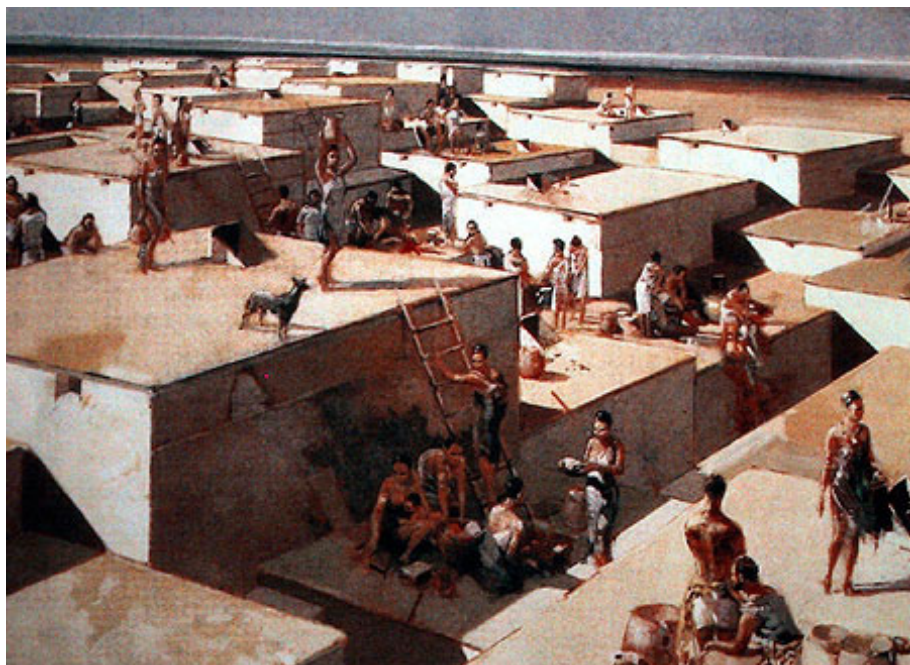
Το ερώτημα που αρχικά γεννήθηκε από τον Mellaart είναι από που είχαν πρόσβαση οι κάτοικοι αυτής της πόλης, αλλά απαντήθηκε μόλις διαπιστώθηκαν οπές στα δώματα αυτών των σπιτιών. Η πρόσβαση σ' αυτά τα σπίτια άρα ήταν δυνατή μόνο διασχίζοντας όλες τις στέγες. Σε κάθε δώμα υπήρχε ένα στεγασμένο άνοιγμα με σκάλα που διαμόρφωνε την είσοδο από το ταβάνι και σε κάθε στέγη υπήρχε σκάλα που επέτρεπε σε όσους ζούσαν στο κέντρο του οικισμού, να σκαρφαλώνουν από στέγη σε στέγη για να φτάσουν το σπίτι τους.

Η κάτοψη όλων των σπιτιών ήταν σχεδόν ορθογώνια και στον τοίχο όπου η σκάλα ακουμπούσε και οδηγούσε μέσα στο σπίτι από τη στέγη ήταν η πτέρυγα της κουζίνας με τον φούρνο και την εστία. Στους απέναντι τοίχους, υπήρχαν οριζόντια

υπερυψωμένα επίπεδα σαν πλατφόρμες φτιαγμένα από πλίνθους και διακοσμημένα από τον καθένα, όπου κάθονταν, έτρωγαν και κοιμόντουσαν οι κάτοικοι του Catalhoyuk. Αυτές οι ανοιχτές πλατφόρμες αναλογούσαν είτε σε έναν ενήλικα είτε σε δύο παιδιά. Κάτω από αυτές τις πλατφόρμες και μέσα στο σπίτι ήταν θαμμένοι οι νεκροί. Οι περιμετρικοί τοίχοι πάνω από αυτές ήταν διακοσμημένοι με τοιχογραφίες, ανάγλυφα ή και πλεχτά. Το τετραγωνικό μεσαίο τμήμα που απομένει μεταξύ της κουζίνας και των επιπέδων ήταν καλυμμένο από ένα πλεγμένο χαλί και, όπως και οι στέγες, λειτουργούσε σαν χώρος εργασίας, όπως δείχνουν τα ευρήματα. Σε μερικά σπίτια, παρατηρήθηκε ότι υπήρχε άλλος ένας βοηθητικός χώρος, συνήθως πλάι στην μικρή διάσταση του κυρίως χώρου, ο οποίος χρησίμευε για την απόθεση των μη οργανικών υπολειμμάτων των κατοίκων. Η κάλυψη των ανοιγμάτων, προκειμένου να δημιουργηθούν τα δώματα

γινόταν από ξύλινα υποτυπώδη δοκάρια και υποστηλώματα, και έπειτα καλύπτονταν με πλεγμένες ψάθες πάνω στις οποίες ακουμπούσε η πλίνθινη στέγη. Πάνω στις ταράτσες υπήρχαν αποθηκευτικά δοχεία, εστίες και εργαστήρια μιας και οι ταράτσες ήταν χώρος παραγωγής,

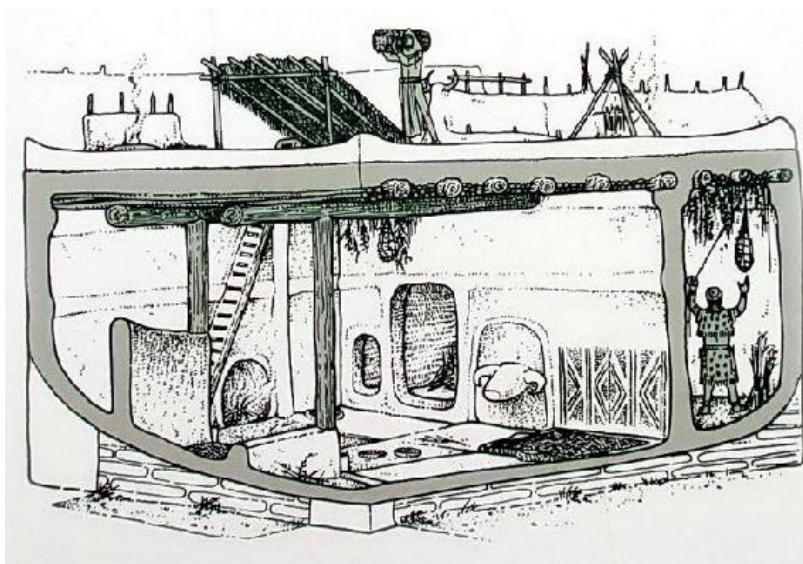

επεξεργασίας, μεταφοράς, κίνησης και επικοινωνίας και σύμφωνα με τον Mellaart δεν είχαν ιδιωτικό χαρακτήρα.

Ένα αξιοσημείωτο γεγονός είναι ότι στο Catalhoyuk υπήρχε μόνο αυτός ο τύπος σπιτιού επαναλαμβανόμενος περίπου 1.500 φορές. Επιπλέον, οι κτιριακές αρχές διατηρούνται ίδιες σε όλα τα χρονικά επίπεδα, οπότε για 1.800 χρόνια χτιζόταν μόνο αυτός ο τύπος κτιρίου. Αυτό αφορούσε τα υλικά, την κάτοψη, το ύψος και τον τύπο των δωματίων, ακόμα και τον εξοπλισμό του κάθε σπιτιού. Η εσωτερική διακόσμηση, δηλαδή η διακόσμηση των τοίχων και των πλατφορμών, ποικίλει μόνο ανα τις χρονικές βαθμίδες της κατοίκησης.

Μια ακόμη πρόκληση που έπρεπε να απαντηθεί από τον Mellaart είναι το πώς αυτός ο τύπος κατοικίας κατάφερε να προσαρμόζεται στις ανάγκες που προέκυπταν, όπως νέα μέλη, ή θάνατοι. Μια απάντηση που δόθηκε, πηγάζει από την κάτοψη που περιγράφηκε

λίγο πρίν. Κάθε σπίτι με 3 πλατφόρμες (που αντιστοιχούν σε περίπου 30 τ.μ.) συμπεριελάμβανε 1 με 2 μικρά βοηθητικά δωμάτια των 10 με 12 τ.μ. το καθένα. Αυτά τα δωμάτια εξυπηρετούσαν στην αποθήκευση προμηθειών, αλλά και όπως ειπώθηκε στην απόθεση ανόργανων απορριμμάτων, όπως θραύσματα πηλού, υπολείμματα λαξευμένης πέτρας ή ασβεστοκονιάματος, καθώς και στάχτες από την εστία και το φούρνο. Όταν εμφανιζόταν ανάγκη για περισσότερο χώρο, τα ανόργανα υλικά μεταφερόταν από το δωμάτιο στην τοποθεσία κατασκευής κάποιου σπιτιού, ως συμπλήρωμα για να κατασκευαστεί ένα επίπεδο δάπεδο ή για τη θεμελίωσή του. Το άδειο πλέον και καθαρό δωμάτιο ήταν πια διαθέσιμος χώρος διαβίωσης για τα νέα μέλη της κάθε οικογένειας. Γίνεται λοιπόν ξεκάθαρο το γιατί σε διευρυμένα σπίτια λείπουν τα μικρά δωμάτια από την κάτοψη. Αντίθετα, αν μόνο

ένα άτομο έμενε στο σπίτι, ο χώρος διαβίωσης μειωνόταν σε 12 τ.μ. και το αποθηκευτικό δωμάτιο έπιανε περισσότερο χώρο⁴.

Το ενδιαφέρον δεδομένο εδώ είναι ότι ο μέγιστος πιθανός χώρος διαβίωσης δε χρησιμοποιούνταν από την αρχή, αλλά μόνο όταν εμφανιζόταν ανάγκη, και όταν αυτή δεν υπήρχε, ο χώρος διαβίωσης μειωνόταν και πάλι. Όλα τα σπίτια ήταν ισότιμα σε μέγεθος, οπότε δινόταν η εντύπωση της ισότητας εξωτερικά, αλλά

στην πραγματικότητα κάποιος με μεγάλη οικογένεια θα είχε όσο χώρο χρειαζόταν στη διάθεση του, και αντιστοίχως και κάποιος με μικρή οικογένεια το ίδιο. Το γεγονός ότι τα σπίτια προσαρμοζόταν σε αληθινές συνθήκες, εξασφάλιζε ότι ο καθένας είχε πάντα 10 με 12 τ.μ. για τον εαυτό του. Τα «ζωντανά σπίτια» του Catalhoyuk κατά τον Hodder δείχνουν ότι οι ανάγκες των ανθρώπων ήταν αυτές που διαμόρφωναν την βάση για την οργάνωση της κατοίκησης και της παραγωγής. Το στοιχείο αυτό επιβεβαιώνεται και ολοκληρώνεται από την ανάλυση των κτερισμάτων και των σκελετών.

Ας φανταστούμε λοιπόν συνολικά αυτόν τον οικισμό. Πάνω στο ύψωμα όπου είναι χτισμένος, μέσα στην έρημο της ανατολίας, δίπλα σε ένα ποτάμι ξεπροβάλλει ένα τεχνητό τοπίο από περίπου 1.500 πλίνθινα ορθογώνια σπίτια, ενωμένα τοίχο με τοίχο, χωρίς καθόλου οχύρωση, δημιουργημένο από τους ανθρώπους της εποχής.

3.

Η κοινωνία του Catalhoγuk / μέσα από την αρχιτεκτονική

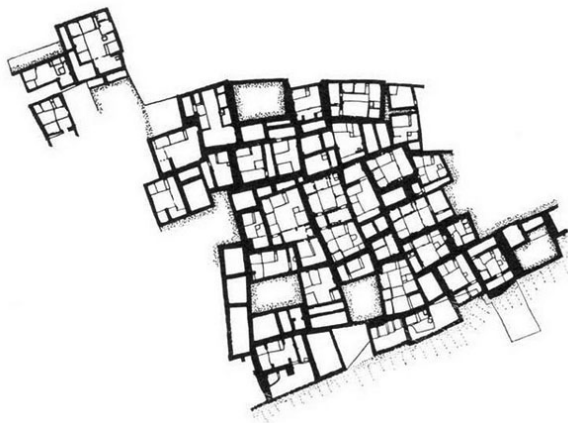
Η αρχιτεκτονική όπως είπαμε και πιο πρίν είναι πάντα ένα κλειδί στην κατανόηση των αρχαίων πολιτισμών.

Γίνεται λοιπόν όλο και πιο σαφές, κυρίαρχα μέσα από την αρχιτεκτονική του Catalhoγuk ότι η ζωή στο Catalhoγuk πρέπει να είχε ρυθμιστεί από ένα σύνολο κοινών συμφωνιών μεταξύ των κατοίκων. Ας σκεφτούμε μονάχα τι επίπεδο συλλογικής συνειδητοποίησης χρειάζεται προκειμένου να διαθέτει ο κάθε κάτοικος ένα κομμάτι του σπιτιού του, την ταράτσα του, προκειμένου να μετακινείται από αυτήν ένα μεγάλο κομμάτι του πλήθους της πόλης. Ας σκεφτούμε τι σημαίνει σε μία τέτοια κοινωνία η τροφοδοσία των σπιτιών, αλλά και η μεταφορά των απορριμμάτων εκτός οικισμού. Όλο το οικοδομικό υλικό για νέα κτίρια καθώς και πηλός και νερό για την ετήσια επίστρωση των εσωτερικών τοίχων επίσης έπρεπε να μεταφερθεί διαμέσου των σκαλών και των ταρατσών άλλων οικογενειών. Όλη αυτή η διαδικασία καταλήγει να αφορά όλη την κοινωνία, με αποτέλεσμα τις πολύ καλές και συσφυγμένες σχέσεις των κατοίκων. Τα ευρήματα δύο στεγών που είχαν καταρρεύσει εντός των σπιτιών δείχνουν επιπλέον ότι οι στέγες δεν ήταν απόλυτα σταθερές. Η αποφυγή των καταστροφών ήταν κάτι που μπορούσε να αποφευχθεί πάλι μόνο μέσω ενός σύνθετου δικτύου δεσμευτικών συμφωνιών και πρακτικών που είχαν γίνει ρουτίνα πλέον για τους κατοίκους.

Σε επίπεδο μικρότερης κλίμακας τώρα, ο τύπος της καθεμιάς κατοικίας που περιγράψαμε, αντιπροσωπεύει μια πρωτοφανή

μορφολογική ισότητα. Όλα τα σπίτια πέρα από την μορφολογική ομοιομορφία τους, έχουν και αντοίστοιχη ποιοτική ομοιομορφία στα υλικά από τα οποία είναι φτιαγμένα. Επίσης ένα παράδοξο είναι πως δεν εμφανίζονται λατρευτικά - μνημειακά κτήρια, όπως ναοί ή παλάτια, παρα μόνο ένας χώρος αντίστοιχος σπιτιού σε μέγεθος, που μάλλον προοριζόνταν για συνάθροιση. Κάθε κτίριο λοιπόν στο Catalhoγuk κατοικούνταν. Ο διαχωρισμός μεταξύ ιερών, κοσμικών, δραστηριοτήτων παραγωγής, αλλά και διασκέδασης δε σημαδεύεται στο Catalhoγuk από τη δημιουργία και διαφορετικών κτιρίων, αλλά από την ύπαρξη σε κάθε σπίτι ενός ιερού χώρου, ενός χώρου ταφής και ενός χώρου ξεκούρασης (πλατφόρμες), ενός χώρου διασκέδασης, συνάθροισης και παραγωγής (δώματα) και ενός κοσμικού χώρου (κουζίνα και χώρος εργασίας στο κέντρο του κάθε σπιτιού).

Το 2003 παρ' όλα αυτά, ανακαλύφθηκαν λίγοι μικροί δρόμοι που οδηγούσαν στο κέντρο του οικισμού, σε κάποιου είδους πλατεία.

Αφού έγινε η υπόθεση για την ύπαρξη αντιπροσωπευτικής αρχιτεκτονικής εκεί, ο Hodder άρχισε εκτεταμένες ανασκαφές και βρήκε εν τέλει την κεντρική χωματερή του οικισμού, πράγμα πολύ

φυσιολογικό γιατί ας μην ξεχνάμε ότι ο λαός του Catalhoγuk εκτός από γεωργοί ήταν και τεχνίτες και συνεπώς χρειαζόνταν χώρους για να αποθέτουν την άχρηστη ύλη που προέκυπτε από τα κατασκευάσματά τους.

Η ανακάλυψη αυτή οδήγησε τον Hodder στην εξής φράση : «... υπάρχουν ελάχιστα στοιχεία για δημόσιους χώρους και κτίρια, και ακόμα μια φορά αποδεικνύεται, ότι το νεολιθικό Catalhoγuk φαίνεται να αποτελείται μόνο από σπίτια και απορρίμματα...» (Hodder 2003/ annual excavation report).

4.

Η κοινωνία του Catalhoyuk / μέσα από τάφους - κτερίσματα

Πέρα όμως από την αρχιτεκτονική, οι τάφοι και τα κτερίσματα μας δίνουν όπως είπαμε και πιο πάνω πολλές πληροφορίες για την ζωή και τις κοινωνικές σχέσεις των κατοίκων.

Τα κτερίσματα που βρέθηκαν στους τάφους, σύμφωνα με τον Mellaart ρίχνουν φως, σε μια ιδιότυπη κοινωνική ισότητα, αφού σε όλη την έκταση της πόλης, διαφέρουν οριακά μόνο σε σχέση με την ποιότητα και το χαρακτήρα τους, αλλά επίσης επιβεβαιώνουν τις ατομικές διαφορές. Τα αντικείμενα στους τάφους ποικίλουν ακόμα και μέσα σε μια κατοικία και αποδεικνύουν, πέρα από την υψηλή τεχνική των δημιουργών τους, μάλλον διαφορές μεταξύ ατόμων, παρά διαφορές που οφείλονται σε ταξικά κριτήρια (Childe).

Ο Mellaart όταν ξεκινούσε τις ανασκαφές, δε μπορούσε να φανταστεί τον κοινωνικό πλούτο, που ήταν, σε γενικές γραμμές, ισότιμα κατανομημένος. Έτσι συμπέρανε ότι η περιοχή που ανάσκαψε ήταν πιθανότατα γειτονιά ιερέων και ότι στο υπόλοιπο της πόλης οι συνθήκες θα ήταν φτωχότερες.

Ήταν ένα συμπέρασμα που μπορούσε να καταρριφθεί με καλά επιχειρήματα, ειδικά μετά τις μελέτες των σκελετών που έκανε ο Lawrence Angel το 1971.

Ο Lawrence Angel, βιοανθρωπολόγος, ανέλυσε τους σκελετούς που ανακτήθηκαν από το Catalhoyuk και βρήκε σε πάρα πολλούς αλλοιώσεις των οστών και σε όλους σχεδόν σημάδια σκληρής φυσικής

εργασίας. Ο Angel έγραψε: «είναι εντυπωσιακό, αλλά αναμενόμενο για ένα λαό τόσο ενεργητικό όσο δείχνουν οι τοιχογραφίες του Catalhoyuk» και καταλήγει: «το τίμημα για τη δημιουργικότητα και τη σχετική σταθερότητα της κοινωνίας ήταν η σκληρή δουλειά από τον καθένα» (Angel/ Anatolia Data sheets, Early Neolithic, 1965, 1967, 1969)¹.

Οι τάφοι στο Catalhoyuk είχαν και το εξής χαρακτηριστικό. Μαζί με τους νεκρούς δινόταν αντικείμενα διάφορων δραστηριοτήτων βασικής παραγωγής και όχι απλά και μόνο διακόσμησης και καλλωπισμού. Σύμφωνα με τον Mellaart ίσως δείχνουν ότι τους κατοίκους δεν τους ένοιαζε τόσο να διατηρήσουν τα πράγματα του νεκρού στην ζωή, αλλά να τα δώσουν μαζί του στο θάνατο, όσο χρήσιμα και αν μπορεί να ήταν για τους εναπομείναντες ζωντανούς.

Επίσης, από κτερίσματα όπως ζωγραφισμένα σκεύη ή χαλκός, φαίνεται και ότι οι άνθρωποι ήταν μερικώς ειδικευμένοι, ανάλογα με την επάρκεια τους, σε δραστηριότητες που απαιτούσαν επιδεξιότητα και ξεπερνούσαν τη βασική παραγωγή. Πιθανώς, μέσω της παραγωγής κεραμικών, οι κάτοικοι του Catalhoyuk είχαν ανακαλύψει πώς να εξαγάγουν το χαλκό από ένα κράμα χαλκού, όπως αποδείχθηκε από τη διατηρημένη σκουριά.

Μια ειδοποιός διαφορά με πολλές μεταγενέστερες κοινωνίες είναι ότι τα κτερίσματα δεν παραγόταν αποκλειστικά για τις ταφές, αλλά ήταν κυρίως αγαθά που οι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν στη ζωή τους και αφήνονταν μαζί τους στο θάνατο. Αυτό αποδεικνύεται αληθές όπως αναφέραμε και πιο πριν και για τα αντικείμενα υψηλής κατασκευαστικής ποιότητας.

Άψογα κατασκευασμένα στιλέτα από πυριτόλιθο, καθρέφτες λειασμένοι από οψιδιανό, που ήταν πιο φανταχτεροί από τους αρχαίους μεταλλικούς καθρέφτες, καθώς και άψογα εργαλεία από οψιδιανό, όλα σε τάφους, αποδεικνύουν τόσο τις διαφορετικά ανεπτυγμένες προτιμήσεις και ικανότητες των ανθρώπων που τα παρήγαγαν, όσο και το σεβασμό από τους συντρόφους τους, που άφηναν αυτά τα αντικείμενα στους τάφους τους, αντί να τα κρατούν για τον εαυτό τους.

Ανεσκαμμένα αντικείμενα σαν κι αυτά οδήγησαν τον Mellaart στο συμπέρασμα ότι θα μπορούσαν να έχουν παραχθεί τόσο τέλεια μόνο από εμπειροτέχνες, ειδικά αφού δεν βρήκε υπολείμματα της παραγωγής τους (μην ξεχνάμε ότι τα υπολείμματα συγκεντρώνονταν και ή επαναχρησιμοποιούνταν αλλού ή εναποτίθεντο όλα μαζί). Γι' αυτό το λόγο, κατά τη διάρκεια των νέων ανασκαφών από τον Ian Hodder το 1993 δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση σε μικροσκοπικά ίχνη υπολειμμάτων στα πήλινα πατώματα και αναλύθηκαν τα οικιακά απορρίμματα. Μ' αυτό τον τρόπο, τα υπολείμματα θα μπορούσαν να παρέχουν στοιχεία για την επεξεργασία λίθων. Αυτό σημαίνει ότι η κατασκευή από λίθους δεν ήταν υπόθεση αποκλειστικά των εξειδικευμένων, αλλά γινόταν σε κάθε νοικοκυριό, ή σε συνδεδεμένα νοικοκυριά, στην περίπτωση σύνθετης παραγωγικής διαδικασίας, που απαιτούσε συλλογική εργασία (Hodder 1999). Τα κτερίσματα που βρέθηκαν μέσα σε μια κατοικία είχαν παραχθεί και χρησιμοποιηθεί εκεί και είχαν ταφεί μαζί με το πρόσωπο που τα κατασκεύασε και τα χρησιμοποιήσε.

ανασκαφή σε τάφους κάτω από πλατφόρμα κατοίκησης.

Ο Hodder λοιπόν βγάζει εύλογα το συμπέρασμα ότι «δε μπορούμε να υποστηρίξουμε το συνολικό έλεγχο της παραγωγής από μια ελίτ» (Hodder 1996) και οδηγείται στην άποψη ότι όπως αναφερθήκαμε παραπάνω στα σπίτια του Catalhoyuk που άλλαζαν ανάλογα με τους κατοίκους τους και προσαρμοζόταν στις μεταβαλλόμενες συνθήκες διαβίωσης, αυτή η σύνδεση των ανθρώπων με τα αντικείμενα της καθημερινότητας συνιστά μια διευρυμένη οργανική δομή, σύμφωνα με τον Hodder.

Πρωτοφανές και μοναδικό όμως για το Catalhoyuk είναι το

γεγονός ότι οι γυναίκες, επίσης, είχαν εργαλεία στα κτερίσματά τους, όπως και οι άντρες. Σε μεταγενέστερες ταξικές κοινωνίες, οι άντρες έπαιρναν ταφικά αντικείμενα που επέτρεπαν συμπεράσματα όπως το επάγγελμά τους, αλλά οι τάφοι των γυναικών περιείχαν μόνο κοσμήματα. Συνεπώς οι πλούσιες γυναίκες είχαν πλούσια κοσμήματα, οι φτωχές γυναίκες φτωχικά κοσμήματα. Το ότι για παράδειγμα οι γυναίκες δούλευαν το ίδιο σκληρά, αν όχι ακόμα σκληρότερα, με τους άντρες, δεν καθρεφτίζεται συνήθως στα κτερίσματά τους.

Τα εργαλεία στους νεολιθικούς τάφους των γυναικών είναι μοναδικό εύρημα κατά τον Mellaart γιατί απεικονίζει το ότι οι γυναίκες αναγνωρίζονταν ως ίσες στη διαδικασία παραγωγής αγαθών.

Ωστόσο, ένα ακόμη πρωτοφανές εύρημα είναι εκτός του ότι οι γυναίκες θάβονταν με εργαλεία, και οι άντρες θάβονταν με κοσμήματα, κάποιες φορές σε σημαντικές ποσότητες.

Ο Hodder πάνω σε αυτό το ζήτημα αφιέρωσε μια ξεχωριστή έκδοση στις σχέσεις των φύλων, με σκοπό να αντικρούσει τα παλαιότερα σενάρια του Mellaart για τη μητριαρχία στο Catalhoyuk (Hodder 2004)². Στο άρθρο του στο “Scientific American”, παρουσιάζει μια εντυπωσιακή τεκμηρίωση για την ισότητα των φύλων στο Catalhoyuk: δεν υπήρχαν αξιοσημείωτες διαφορές σε σχέση με τη διατροφή, το ύψος και τον τρόπο ζωής μεταξύ ανδρών και γυναικών. Άντρες και γυναίκες διεκπεραίωναν παρόμοιες εργασίες, όπως μπορεί να εξαχθεί από τη διάβρωση των οστών. Και τα δύο φύλα διαβίωναν εντός και εκτός σπιτιού το ίδιο και ήταν το ίδιο ενεργά τόσο στην κουζίνα, όσο και στην κατασκευή εργαλείων. Δεν υπάρχουν ενδείξεις που να δείχνουν κάποιο φυλετικό διαχωρισμό της εργασίας. Μόνο και μόνο από τα έργα τέχνης μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι έξω από το σπίτι, οι άντρες κυνηγούσαν και οι γυναίκες ασχολούνταν με τη γεωργία. Παρ' όλα αυτά τοιχογραφίες δείχνουν και γυναίκες μαζί με άντρες σε απεικονίσεις κυνηγιού, όπως δημοσιεύθηκε στα ανασκαφικά δελτία του Mellaart. Και η ισότιμη ταφή ανδρών και γυναικών με ακριβώς τον ίδιο τρόπο σφράγιζε την ισότητα ακόμα και στο θάνατο.

5.

Η κοινωνία του Catalhoγuk / κοινωνικές σχέσεις αλληλεγγύης

Σύμφωνα με τους ανασκαφείς του Catalhoγuk είναι πολύ πιθανό από τα ευρήματα να βρισκόμαστε μπροστά σε μια μοναδική ανακάλυψη, όχι μόνο γιατί όπως είπαμε στην αρχή συμπυκνώνει την τρομερή για εκείνη την εποχή μετάβαση από την περιπλάνηση και την εποχική κατοίκηση στην μόνιμη κατοίκηση με αρχές που ισχύουν ακόμη και σήμερα, αλλά και γιατί αυτή η μετάβαση καταστάλαξε σε έναν αρκετά διαφορετικό τρόπο συμβίωσης, με πολύ ελκυστικά και πρωτοφανή χαρακτηριστικά.

Τα χαρακτηριστικά ισότητας που ανακαλύπτουμε στην κοινωνία αυτή δίνουν χώρο στην ανάπτυξη της ατομικής προσωπικότητας οδηγούν εύλογα στο ερώτημα: «Πώς αυτοί οι προϊστορικοί άνθρωποι που είναι ισότιμοι και ελεύθεροι αλληλεπιδρούν μεταξύ τους;» Απαντήσεις μπορούν να βρεθούν στις σχέσεις μεταξύ ευρημάτων, των σκελετών, και συσχετίσεις με την αρχιτεκτονική του οικισμού.

Η μοίρα ενός κυνηγού, για παράδειγμα, που τρυπήθηκε από ένα αγριοβούβαλο και μεταφέρθηκε στο σπίτι του πληγωμένος θανατηφόρα και φροντίστηκε αλτρουιστικά από την οικογένειά του, μέχρι να πεθάνει από σοβαρή ισχιακή φλεγμονή (Angel 1971)¹, δείχνει ότι η οικογένεια επιβίωνε, ακόμα και αν ένα σημαντικό μέλος της απουσίαζε. «Ένα κορίτσι [...] που υπέφερε από ένα σπασμένο μηριαίο οστό, που μάλλον την είχε σακατέψει» και πέθανε στην ηλικία των 17, δέχθηκε μια εξαιρετικά προσεγμένη ταφή (Mellaart 1967). Αυτό

το 17χρονο κορίτσι αλλά και το πρόωρα γεννημένο βρέφος και η μητέρα του, που πέθαναν μαζί, βάφτηκαν με κόκκινη ώχρα, ένας συμβολισμός που υποτίθεται σύμφωνα με τον Mellaart ότι εξασφάλιζε την αναγέννηση. Την ίδια περιποίηση από το υπόλοιπο σύνολο είχαν και μια μητέρα, που μαζί με το 12χρονο γιο της πέθαναν από την κατάρρευση μιας οροφής και ενταφιάστηκαν μαζί. Βλέποντας αυτές τις ιστορίες για τη φροντίδα και τη θεραπεία των αρρώστων, την περιποίηση των νεκρών, και τον ενταφιασμό τους μέσα στα σπίτια γίνεται εμφανής η βαθιά συμπάθεια για τους αδικημένους από τη μοίρα.

Συγκρίνοντας τα στατιστικά δεδομένα από το Catalhoyuk με αυτά από το Elmalı Karataş (και τα δύο από Angel 1971)², μια πόλη στην ίδια περιοχή που όμως δε χρονολογείται στη Νεολιθική εποχή, αλλά στην Πρώιμη εποχή του Χαλκού, είναι εντυπωσιακό ότι η παιδική θνησιμότητα εκεί ήταν 30% υψηλότερη από το Catalhoyuk.

Ο μέσος όρος ζωής στο Catalhoyuk σύμφωνα με τον Angel ήταν τα 32 έτη. Ακόμα κι αν τρομοκρατούμαστε με αυτό το νούμερο, πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι, για τα πιο καταπιεσμένα κομμάτια της κοινωνίας αυτό προσεγγίστηκε ξανά περίπου το 1750. Αυτό οδηγεί στην συγκλονιστική παραδοχή ότι 300 χρόνια πριν, ένας καταπιεσμένος χωρικός είχε μικρότερο προσδόκιμο ζωής από έναν αγρότη στη νεολιθική εποχή.

σκίτσο απεικόνισης μίας μητέρας που θάφτηκε μαζί με ομοίωμα κεφαλής.

6.

Η κοινωνία του Catalhoγuk / προϊστορική βιαιότητα

Είναι λογικό σε μια κοινωνία με τα χαρακτηριστικά της αλληλεγγύης που περιγράφονται παραπάνω να υπάρχει έλλειψη πολλών βίαιων χαρακτηριστικών που εν γένει συναντώνται στους λαούς.

Στους τάφους του Catalhoγuk όπως αναφέρεται αναλυτικά από τον Mellaart δεν υπάρχει κανένα στοιχείο που να παρέχει ενδείξεις βίαιου θανάτου. Δεν υπάρχει κανένα εύρημα από σημάδια στα οστά που να δείχνει βία που να έχει ασκηθεί από άνθρωπο και να ήταν αιτία θανάτου, κάτι που είναι αναλυτικά επιβεβαιωμένο από τον Angel (1971)¹ και τη Naomi Hamilton (1996)².

Επιπλέον, στο Catalhoγuk δεν υπήρχαν διατρήσεις κρανίων όπως στη νεολιθική Κεντρική Ευρώπη. Δεν υπήρχαν ούτε παραμορφώσεις κρανίων όπως στους λαούς της Κεντρικής Αμερικής ή στην αρχαία Αίγυπτο αλλά ούτε και τελετουργικοί ακρωτηριασμοί των χεριών όπως στις σπηλιές των Πυρηναίων στην εποχή των Παγετώνων. Δεν υπήρχαν χτυπήματα δοντιών κατά τη διάρκεια της έναρξης ιεροτελεστιών όπως στους Αυστραλούς Αβορίγινες. Δεν υπήρχαν αιματηρές θυσίες. Αυτό σημαίνει ότι αν και ζώα σφαγιάζονταν για κατανάλωση, δεν υπήρχε εξοπλισμός για τελετουργικό θάνατο. Κανένας δηλαδή στο Catalhoγuk δεν πέθανε επειδή κάποιος άλλος τον σκότωσε ή τον τραυμάτισε θανάσιμα.

Ένα ακόμη αξιομνημόνευτο του Catalhoγuk που κατέληξε ο Mellaart,

είναι ότι δεν υπάρχει ο πόλεμος σαν κοινωνική συμπεριφορά, αλλά ούτε και σαν απεικόνιση. «Αυτό που μπορεί να ειπωθεί, όμως, είναι ότι ανάμεσα σε περισσότερες από εκατό ζωγραφιές, δεν υπάρχει ούτε μία που να απεικονίζει μια σκηνή διαμάχης ή πάλης, πόσο μάλλον πολέμου, κακομεταχείρισης ή βασανιστηρίου. Δεν υπάρχει ούτε υπόνοια τέτοιων καταστάσεων, όσο κι εάν εν γένει θεωρείται ότι δημιουργήθηκαν με την απαρχή του πολιτισμού.» (Mellaart 1989)³.

Χαρακτηριστικό επίσης είναι ότι αυτό δεν ισχύει μόνο για το Catalhoyuk, μέχρι και την τελευταία μέρα ύπαρξης του οικισμού, αλλά όπως σημειώνει και ο Childe για όλη την Ανατολία για εκείνα τα 1.500 χρόνια όπως και για όλο τον πολιτισμό των Βαλκανίων από το 6.500 π.Χ. μέχρι το 4.000 π.χ.

7.

Η κοινωνία του Catalhoγuk / ιδιοκτησία

Στο Catalhoγuk όπως αφέραμε και πιο πάνω ενδείξεις τιμωρίας από την κοινωνία δεν υπάρχουν. Η ληστεία βέβαια σαν εγκληματικό αδίκημα δε μπορεί να αποδειχθεί αρχαιολογικά, παρα μόνο στο βαθμό που σχετίζεται με την σύλλυση των τάφων.

Η κλοπή από τους τάφους υπάρχει σε όλες τις κοινωνίες στις οποίες τα αντικείμενα έχουν ανταλλακτική αξία (δηλαδή προσμετράται ο απαιτούμενος χρόνος παραγωγής τους), και στις οποίες αυτή η αξία διανέμεται άνισα στην κοινωνία, με αποτέλεσμα αντικείμενα μεγάλης αξίας να βρίσκονται στους τάφους των νεκρών ενώ οι ζωντανοί υποφέρουν από την έλλειψή τους. Ούτε οι κυρώσεις, ούτε καν οι σκληρότερες μέθοδοι εκτέλεσης, οι κατάρες των θεών αλλά και η προσδοκία τρομερών τιμωριών στον κάτω κόσμο, δεν εμπόδισαν τους ανθρώπους διαχρονικά από το να λεηλατούν τους τάφους.

Όμως, στις κοινωνίες που τα αγαθά δεν έχουν ανταλλακτική αξία, αφού είναι απλώς αντικείμενα καθημερινής χρήσης, τα οποία παράγονται και μοιράζονται σύμφωνα με τις ανάγκες και όχι την ανταλλαγή, δεν υπάρχει κίνητρο για λεηλασία των τάφων. Κατά συνέπεια, στο Catalhoγuk δεν υπάρχουν ίχνη λεηλασίας τάφων. Ο Mellaart βρήκε μόνο ασύλητους τάφους, και έβγαλε το συμπέρασμα ότι στο βαθμό που δεν υπάρχουν ποινές στην κοινωνία, αλλά ούτε και ενδείξεις πόθου υλικών αγαθών, το Catalhoγuk είχε μια πολύ

διαφορετική σχέση με τα υλικά αντικείμενα από αυτήν που έχουμε συνηθίσει εμείς σήμερα.

8.

Η κοινωνία του Catalhoyuk / φύλο και η ισότητα

Η Naomi Hamilton, που στην ομάδα του Hodder είναι υπεύθυνη για την εργασία με τους τάφους, και την ανάλυση των σχέσεων των φύλων, αμφιβάλλει αν είναι καθόλου χρήσιμος ο ορισμός ενός κοινωνικού φύλου εκτός από το βιολογικό φύλο στη συζήτηση για το Catalhoyuk. Θεωρεί την έννοια του φύλου σαν δεσμό του καιρού μας και των προβλημάτων του και εξετάζει την πιθανότητα οι νεολιθικοί άνθρωποι να μην αντιλαμβάνονταν τον άντρα και τη γυναίκα ως δίπολο (Naomi Hamilton 1996)¹. Πράγματι, ήδη το 1990 ο Hodder ανέπτυξε τη σκέψη ότι η αποφασιστική πόλωση για τη νεολιθική αντίληψη ήταν, πιθανώς, διαφορετικής φύσης (Hodder 1990)². Είναι ενδιαφέρον ότι πιο πρόσφατες εκτιμήσεις οδηγούν σε ανάλογες υποθέσεις σχετικά και με την παλαιολιθική εποχή. Η συγγραφέας, Elke Heidefrau (σε κείμενό της στο βιβλίο : *gottinnen graberinnen und gelehrte frauen*), γράφει: «πιθανόν, η συζήτηση για το φύλο, κυρίως αποκαλύπτει κάτι σχετικά για το δικό μας πολιτισμό: ένας πολιτισμός στον οποίο φαίνεται πάρα πολύ σημαντικό να γνωρίζεις το φύλο κάποιου άλλου ατόμου (ας δούμε την πρώτη ερώτηση μετά τη γέννηση ενός παιδιού). Για μας, ένας πολιτισμός στον οποίο αυτό δεν είναι σημαντικό, φαντάζει σχεδόν αδιανόητος. Ως εκ τούτου, τέτοιες σκέψεις θα μπορούσαν να ανοίξουν νέους ορίζοντες σε μας και έτσι να εμπλουτίσουν τον τρέχοντα διάλογο για το φύλο» (Heidefrau 2004).

Εκείνη την εποχή άρα, είναι πιθανό οι προσωπικότητες να

ήταν στο επίκεντρο, και για παράδειγμα όταν τους άρεσε να κοσμούν τον εαυτό τους, τα κοσμήματα τους δεν τους αφαιρούνταν όταν πέθαιναν άσχετα με το φύλο τους. Ήταν λοιπόν οι άνθρωποι που παρήγαγαν,κατείχαν και χρησιμοποιούσαν τα εργαλεία και έτσι τα κρατούσαν στους τάφους τους, άσχετα με το φύλο.

αγαλαμάτιδιο - κτέρισμα που απεικονίζει γυναίκα με έντονες τις μητρικές περιοχές.

9.

Η κοινωνία του Catalhoγuk / ψυχολογία - συναισθήματα

Ακόμη ένα ενδιαφέρον στοιχείο που μας κάνει να ανασυνθέτουμε την κοινωνία και τους ανθρώπους του Catalhoγuk, είναι κάποιες ψυχολογικές αναλύσεις που γίνονται βάσει των εκφάνσεων της ζωής των ανθρώπων του Catalhoγuk και πολλές φορές αποτυπώνονται στις τοιχογραφίες.

Σε πολλές από τις τοιχογραφίες του Catalhoγuk απεικονίζεται το εξής θέμα: κάποια γιγαντιαία πουλιά, αφαιρετικά σχεδιασμένα, να τσιμπολογάνε κάποιους ακέφαλους ανθρώπους, επίσης αφαιρετικά σχεδιασμένους. Από μόνο του αυτό το θέαμα της τοιχογραφίας είναι εξαιρετικά περίεργο και κίνησε την περιέργεια τόσο του Mellaart αλλά και του Hodder.

Στην αρχαιολογία όπως είπαμε και στην αρχή οι ερμηνείες θα πρέπει να είναι αρκετά προσεκτικές και γι' αυτό η ομάδα του Hodder έκανε μια προσπάθεια να δώσει ερμηνεία, με υπεύθυνη την Linda Donley - Reid, κοινωνιολόγο, αρχαιολόγο και ψυχολόγο.

Η εξήγηση που δίνει η Donley - Reid¹, έχει να κάνει με την παρατήρηση συγχρόνων με εμάς κοινωνιών της Αφρικής και της Αυστραλίας. Το συμπέρασμα λοιπόν που βγαίνει μελετώντας τις τοιχογραφίες αυτές αλλά και τους πληθυσμούς, είναι ότι μάλλον οι κάτοικοι του Catalhoγuk είχαν σκοπό όπως και πολλοί άλλοι λαοί να, "ξορκίσουν" τις δυσάρεστες γι' αυτούς καταστάσεις. Και λέγοντας δυσάρεστες καταστάσεις, εννοούμε κυρίως τον θάνατο και την

αρρώστια.

Η Donley - Reid αναφέρει στα κείμενά της γύρω από το Catalhoγuk ότι οι άνθρωποι πιθανότατα να προσπαθούσαν να ελέγξουν τον θάνατο, τις αρρώστιες, αλλά και πολύ απλούστερα πράγματα, όπως τον έλεγχο της παραγωγής σιτηρών και ζώων , πράγματα απρόβλεπτα για τους ανθρώπους της εποχής, που όμως καθόριζαν απόλυτα την επιβίωσή τους. Συνεχίζει λοιπόν κάνοντας έναν παραλληλισμό με ψυχολογικές παρατηρήσεις και παραθέτει το εξής παράδειγμα.

Ο Φρόντ παρατηρούσε τον ανηψιό του στην κρίσιμη ηλικία που αποχωριζόταν την μητέρα του να κάνει την εξής δραστηριότητα: είχε δέσει ένα παιχνίδι του με έναν σπάγγο και το πέταγε μακριά κάνοντας έναν στενάχωρο ήχο. Έπειτα το μάζευε πάλι πίσω, κάνοντας έναν ήχο χαράς. Αυτό το παιχνίδι, κατά τον Φρόντ γινόταν από το παιδι, προκειμένου να επιβάλλει έναν έλεγχο στο περιβάλλον του, κατά τον αναγκάιο "απογαλακτισμό" του από την μητέρα του, χάνοντας και βρίσκοντας ξανά το παιχνίδι του, προσπαθώντας δηλαδή να ελέγξει τα συναισθήματά του και να συμβιβαστεί με αυτά. Έτσι λοιπόν και η Donley - Reid² γενικεύει αυτό το φαινόμενο στην θεωρία της για την κοινωνία του Catalhoγuk και επισημαίνει ότι οι άνθρωποι του Catalhoγuk ήθελαν να συμβιβαστούν και να εξασκηθούν στην "απώλεια", ώστε κατέληγαν να ζωγραφίζουν στους τοίχους των σπιτιών τους ανθρώπους χωρίς κεφάλια, δίνοντας δηλαδή στους αγαπημένους τους αλλά και στους εαυτούς τους μια εξοικείωση με τον θάνατο για όταν αυτός πια έρθει, είτε έθαβαν τους νεκρούς τους κάτω από το πιο πολυσύχναστο και αγαπημένο τους μέρος, τις πλατφόρμες μέσα στα σπίτια τους, ώστε να μην απομακρυνθούν από αυτούς ποτέ, και κατά κάποιον τρόπο να μετριάσουν την στεναχώρια τους.

η τοιχογραφία που απεικονίζει τα πουλιά που "τσιμπολογάνε" τους ανθρώπους.

η τοιχογραφία που απεικονίζει τα πουλιά που "τσιμπολογάνε" τους ανθρώπους, στην θέση όπου βρέθηκε, πάνω από μια πλατφόρμα διαβίωσης, με θαμμένους συγγενείς.

10.

Η κοινωνία του Catalhoγuk / παρόμοια παραδείγματα / Hacilar/ Şanlıurfa

Παρά την ομολογούμενη λοιπόν μοναδικότητα του παραδείγματος του Catalhoγuk ως προς αρκετούς τομείς της νεολιθικής ζωής, δεν θα μπορούσε ιστορικά και αρχαιολογικά να αποτελεί έναν κεραυνό εν αιθρία, δεν θα μπορούσε με άλλα λόγια να μην έχει κάποια έστω παραπλήσια δείγματα αντίστοιχης κατοίκησης στις τριγύρω περιοχές.

Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα μίας “αδελφής πόλης” είναι αυτό της πόλης Hacilar δυτικά του Catalhoγuk, η οποία μάλιστα ανασκάφτηκε και αυτή από τον Mellaart¹, από το 1957 μέχρι το 1960.

Η Hacilar λοιπόν, αποτελεί κι αυτή έναν πρώιμο ανθρώπινο οικισμό στη νοτιοδυτική Τουρκία, που έζησε και πέθανε στην προϊστορία. Η Hacilar βρίσκεται 25 χλμ νοτιοδυτικά της σημερινής πόλης Burdur. Το πιο πρώιμο στάδιο της ανάπτυξης της χρονολογείται στα 7040 π.χ., 500 χρόνια δηλαδή, μετά την έναρξη της κατοίκησης στο Catalhoγuk.

Αρχαιολογικά ευρήματα δείχνουν ότι ο χώρος σε αντίθεση με το Catalhoγuk εγκαταλείφθηκε και ανακαταλήφθηκε περισσότερες από μία φορές στην ιστορία της, πράγμα που καθιστά πιο δύσκολη την έρευνα, μιας και στο Catalhoγuk τα στοιχεία ήταν ανέγγιχτα, ενώ στη Hacilar κάπως αλλοιωμένα από τις διαδοχικές κατοικήσεις.

Hacilar / αρχιτεκτονική

Η ομαδική κατοίκηση στη Hacilar αποτελείται από πολλές μονάδες που ομαδοποιούνται γύρω από μια εσωτερική αυλή. Κάθε κατοικία ήταν χτισμένη πάνω σε θεμέλια από πέτρα για την προστασία από τη ζημία των υδάτων. Οι εξωτερικοί ήταν φτιαγμένοι από ξύλο και πασαλειμμένοι με λάσπη που κολλούσε στο ξύλο με τη βοήθεια ασβέστη. Ξύλινα υποστηλώματα βρίσκονταν μέσα σε κάθε μονάδα για να υποστηρίξουν μια επίπεδη στέγη που αντίστοιχα με το Catalhoyuk ακουμπούσε σε ξύλινα δοκάρια και κάποιου είδους ψάθα. Πιστεύεται γενικά ότι αυτά τα σπίτια είχαν έναν ανώτερο όροφο-επίπεδο, εξ' ολοκλήρου κατασκευασμένο από ξύλο. Και προφανώς η κύρια ομοιότητα με το Catalhoyuk είναι η είσοδος από την στέγη και ο καθορισμένος για το κάθε άτομο εσωτερικός χώρος των πλατφορμών.

Οι εσωτερικοί χώροι έχουν επιχριστεί ομαλά με γύψο και το κάθε σπίτι έχει στους τοίχους του μοναδικές ζωγραφιές. Με την πάροδο του χρόνου γίνονταν αλλαγές στα σπίτια. Δημιουργούνταν εσοχές σε τοίχους για να αξιοποιηθούν ως ντουλάπια και σταδιακά άρχισε η κουζίνα να διαχωρίζεται από τα σαλόνια αλλά και τα ανώτερα επίπεδα χρησιμοποιήθηκαν για σιταποθήκες αντί για εργαστήρια που ήταν μέχρι τότε.

Γίνεται λοιπόν σαφές από τα αρχιτεκτονικά κυρίως ευρήματα ότι η Hacilar ως λίγο μεταγενέστερη, αλλά στην ουσία παράλληλη του Catalhoyuk νεολιθική πόλη, διαθέτει πολλά ίδια χαρακτηριστικά με το Catalhoyuk και δίνει το έναυσμα να διατυπωθεί η θεωρία τόσο στην δεκαετία του '50 από τον Mellaart² όσο και σήμερα από τον Hodder ότι αυτές οι πόλεις της ανατολίας είχαν επίγνωση η μία της άλλης, αλλά και διαμορφωμένες σχέσεις που εξασφάλιζαν ειρήνη και ισοροπία.

Şanlıurfa

Ο "ναός" ηλικίας 12.000 ετών που ανακαλύφθηκε από τον Klaus Schmidt κοντά στην πόλη Şanlıurfa της Τουρκίας αποτελείται από διαδοχικούς πέτρινους κύκλους, και θεωρείται πως ήταν το πνευματικό κέντρο κάποιων "ντόπιων" νομαδικών λαών.

Οι ανασκαφές έχουν αποκαλύψει ότι Göbekli Tere, ο αρχαιολογικός χώρος της Şanlıurfa κατασκευάστηκε σε δύο στάδια. Οι αρχαιότερες κατασκευές ανήκουν στην περίοδο που οι αρχαιολόγοι αποκαλούν αρχές του Προκεραμικής Νεολιθικής περιόδου, η οποία έληξε γύρω στο 9000π.χ. καθώς και τα μετέπειτα ερείπια, τα οποία χρονολογούνται περίπου στο 8000π.χ. και είναι λιγότερο περίτεχνα. Τα πρώτα επίπεδα περιέχουν τους περισσότερους από τους σχήματος (T) πυλώνες και γλυπτά ζώων. Ο αρχαιολόγος Klaus Schmidt το βλέπει ως ένα βασικό σημείο για την κατανόηση της μετάβασης από το κυνήγι και τη συλλογή με τη γεωργία, και από την φυλετική στην περιφερειακή θρησκεία. Το κυρίαρχο συγκλονιστικό στοιχείο είναι η ηλικία του. Η ραδιοχρονολόγηση δείχνει ότι το συγκρότημα είναι τουλάχιστον 12.000 ετών, ίσως ακόμη και 13.000 χρόνια παλιό. Αυτό σημαίνει ότι χτίστηκε γύρω στο 10.000π.χ. Συγκριτικά, το Στόουνχεντζ χτίστηκε το 3.000π.χ. και οι πυραμίδες της Γκίζας στο 2.500π.χ.

Αλλά ας δούμε τα χαρακτηριστικά του λίγο πιο συγκεκριμένα. Η ανασκαφή στο Göbekli Tere είναι αρκετά απλή για να περιγραφεί. Οι επιμήκειες πέτρες που βρέθηκαν σε κυκλικές διατάξεις, κατέληξαν να είναι οι επίπεδες κορυφές των φοβερών, σε σχήμα T μεγάλιθων που συγκροτούν το μνημείο. Οι κύκλοι του Göbekli Tere του κυμαίνονται από 30 έως 100 μέτρα σε διάμετρο και περιβάλλονται από πέτρινους τοίχους περίπου έξι δύο μέτρα ύψους. Οι περισσότερες από αυτές τις τεράστιες πέτρες έχουν σκαλισμένες παράξενες και λεπτεπίλεπτες εικόνες - κυρίως από αγριογούρουνα και πάπιες, τάυρους, αλεπούδες, και γερανούς, λιοντάρια, πάπιες, σκορπιούς, μυρμήγκια, αράχνες, φίδια αλλά και σκηνές από το κυνήγι και το παιχνίδι. Κατά τη διάρκεια της πιο πρόσφατης ανασκαφής, αρχαιολόγοι ανακάλυψαν ένα άγαλμα ενός ανθρώπου και γλυπτά από το κεφάλι ενός γύπα και ένα αγριογούρουνο. Λειτουργικά, η περιοχή φαίνεται να είναι ένας ναός, ή τελετουργικό

χωριό, όπως και οι πέτρινοι κύκλοι της Δυτικής Ευρώπης. Μέχρι σήμερα, 45 από αυτές τις τεράστιες πέτρες έχουν ανασκαφεί και είναι διατεταγμένες σε κύκλους 5-10 μέτρων στην περιοχή αλλά υπάρχουν ενδείξεις ότι είναι πολύ περισσότερες θαμμένες. Γεωμαγνητικές έρευνες υποδηλώνουν ότι υπάρχουν εκατοντάδες ακόμη όρθιες πέτρες, που περιμένουν να ανασκαφούν.

Το Gobekli είναι ο παλαιότερος αρχαιολογικός χώρος στον κόσμο, τόσο παλιός που προηγείται ακόμα και της εγκατεστημένης ανθρώπινης ζωής. Είναι τόπος προ-κεραμικής, προ-γραφής, προ-ιστορικής εποχής.

Πώς λοιπόν άνθρωποι των σπηλαιών έφτιαξαν κάτι το τόσο φιλόδοξο; Ο Schmidt εικάζει αρχικά ότι πολλές ομάδες κυνηγών είχαν συγκεντρωθεί σποραδικά στο χώρο και κατείχαν αρκετή εμπειρία μέσα από τις δεκαετίες των κατασκευών που ειδικεύονταν στις σκηνές από δέρμα ζώου. Μέσα όμως από αυτήν την θεωρία, αποκαλύπτεται ότι η Λίθινη Εποχή των κυνηγών-τροφοσυλλεκτών που μπόρεσε να κατασκευάσει κάτι σαν Gobekli, είναι κοσμοιστορική, γιατί δείχνει ότι ο παλιός κυνηγός-τροφοσυλλέκτης, σε αυτή την περιοχή της Τουρκίας, ήταν πολύ πιο προηγμένος στο να κατασκευάσει κάτι πολύ πιο σύνθετο από ό, τι ποτέ συλληφθεί, αλλά και απίστευτα περίπλοκο για την εποχή.

«Το Göbekli Tepe αλλάζει λοιπόν τα πάντα», όπως λέει και ο Ian Hodder.

Και ο Schmidt αυτόν τον συλλογισμό λέγοντας: «Για να οικοδομηθεί μια τέτοια θέση όπως αυτή, οι κυνηγοί θα πρέπει να έχουν συνενωθεί σε αριθμούς. Αφού ολοκλήρωσαν την κατασκευή, πιθανότατα συγκεντρώνονταν για λατρεία. Στη συνέχεια, όμως διαπίστωσαν ότι δεν μπορούσαν να θρέψουν τόσους πολλούς ανθρώπους μόνο με κυνήγι και τροφосуλλογή».

Ο Schmidt και οι συνεργάτες του εκτιμούν ότι τουλάχιστον 500 άνθρωποι έπρεπε να βγάλουν με κόπο τις 10 με 50 τόνων πέτρινες κολόνες από τα λατομεία, να τις μετακινήσουν περίπου 50χλμ μακριά, και να τις στήσουν. Πώς όμως οι άνθρωποι της λίθινης εποχής επιτυγχάνουν το επίπεδο της οργάνωσης για να το κάνουν αυτό;

Ο Schmidt πιστεύει ότι το Göbekli Tere προσέλκυσε μικρές νομαδικές ομάδες από πολλές περιοχές σε όλη την νοτιοανατολική Ανατολία υπό την κοινή ανάγκη τους για την λατρεία και έλεγχο της φύσης που τους περιέβαλλε αλλά και την ανάγκη του ελέγχου του περιβάλλοντος.

Υπάρχουν ακόμα όμως πολλά που δεν καταλαβαίνουμε για τις θρησκευτικές πρακτικές στο Göbekli Tere, προειδοποιεί Schmidt. Σε γενικές γραμμές, οι εικόνες ζώων "απεικονίζουν πιθανώς ιστορίες των κυνηγών-τροφосуλλεκτών θρησκεία και τις πεποιθήσεις," λέει, "αν και δεν ξέρουμε αυτή τη στιγμή." Οι γλύπτες του Göbekli Tere μπορεί απλά να ήθελαν να απεικονίσουν τα ζώα που είδαν, ή ίσως να δημιουργήσουν συμβολικές αναπαραστάσεις των ζώων για χρήση σε τελετές αλλά και για να εξασφαλίσουν την επιτυχία κυνηγιού. Ο Schmidt έχει και μια άλλη θεωρία για το πώς το Göbekli Tere έγινε ιερός τόπος. Αν και δεν έχει τους έχει ακόμη βρει, πιστεύει ότι οι πρώτοι πέτρινοι κύκλοι στο λόφο σημειώνουν τάφους σημαντικών ανθρώπων. Η ομάδα ανακάλυψε τάφους κοντά, και ο Schmidt είναι βέβαιος ότι βρίσκονται ταφές κάπου στα πρώτα στρώματα της Göbekli Tere. Αυτό τον οδηγεί να υποψιάζεται ότι οι πυλώνες αποτελούν "ανθρώπινα όντα" και ότι οι λατρευτικές πρακτικές μπορεί να έχουν επικεντρωθεί αρχικά σε κάποιου είδους λατρεία των προγόνων. Οι σχήματος (T) πυλώνες, επισημαίνει, μοιάζουν με ανθρώπινα σώματα με το πάνω μέρος του (T) να μοιάζει με κεφάλι σε προφίλ.

Πριν από την ανακάλυψη του Göbekli Tepe, οι αρχαιολόγοι πίστευαν ότι οι κοινωνίες στις αρχές της Νεολιθικής ήταν οργανωμένες σε μικρές ομάδες των κυνηγών-τροφοσυλλεκτών και ότι οι πρώτες χτισμένες θρησκευτικές αναπαραστάσεις αναπτύχθηκαν από ομάδες που είχαν ήδη κατακτήσει τη γεωργία. Οι μελετητές πίστευαν ότι η πρώτη μνημειακή αρχιτεκτονική ήταν δυνατή μόνο μετά από την εμφάνιση της γεωργίας ώστε να υπάρχει για τους νεολιθικούς ανθρώπους πλεόνασμα τροφίμων, επιτρέποντάς τους μια σταθερή εστίαση σε αντίθεση με την ασταθή επιβίωση ημέρα με την ημέρα. Αυτό το δεδομένο τώρα αλλάζει ανατρέποντας τις μέχρι τώρα σταθερές στην αρχαιολογία, αλλά και στην προσέγγιση των κτισμάτων, κάνοντάς μας ακόμα πιο σαφές το εξαιρετικά καινοτόμο, πρωτοποριακό, αλλά και ενδιαφέρον περιβάλλον της νεολιθικής Ανατολίας.

11.

Συμπεράσματα

Η κατάληξη εδώ σε κάποια συμπεράσματα γίνεται παραθέτοντας κάποιες καταληκτικές απόψεις των ανασκαφών του Catalhoyuk, αλλά και ανθρώπων που ασχολήθηκαν με αυτό.

Οι πρώιμες έρευνες του Hodder λοιπόν απέδειξαν πολύ απλοϊκά ότι το Catalhoyuk ήταν παντού το ίδιο. Το ίδιο σε αρχιτεκτονική, το ίδιο σε ταφές, σε κτερίσματα και σε παραγωγή προϊόντων, κάτι που είχε διαπιστώσει και ο Mellaart από τις πρώτες του ανασκαφές. Οι αρχαιολόγοι περιγράφουν αυτή την κοινωνία ως ισότιμη ή συζητούν για λεπτές διαφορές μεταξύ μιας ισότιμης και μιας αταξικής κοινωνίας. Η Naomi Hamilton δίνει μια εξήγηση που περιλαμβάνει όλες τις διαφοροποιήσεις που συναντάμε στην κοινωνία του Catalhoyuk:

«Η ανάγκη διαφορετικότητας που συναντάμε στο Catalhoyuk δε σημαίνει δομική ανισότητα. Ηλικιακή κατάσταση, κοινωνικοί ρόλοι βασισμένοι στις ικανότητες και στις γνώσεις και εμπειρίες δεν έρχονται αναγκαστικά, σε αντίθεση με ένα ισόνομο ήθος, κάτι που διακρίνει το Catalhoyuk»¹

Στο σύνολό τους, αυτά τα γεγονότα σήμερα φαίνονται σαν την αρχαιολογία μιας ουτοπίας. Ωστόσο, πρέπει να κατανοήσουμε ότι 10.000 άνθρωποι χωρίς κεντρική εξουσία δε θα μπορούσαν

ποτέ να ζήσουν μαζί σε τέτοια πυκνότητα, αν δεν κατείχαν ειρηνικές μεθόδους για να λύνουν τις διαφωνίες τους εξαρχής. Οι άνθρωποι που ασχολήθηκαν με την υπόθεση του Catalhoyuk είναι πολύ σαφείς ότι υπήρχε στην κοινωνία του Catalhoyuk ένας κοινός κώδικας συμπεριφοράς.

«Η οργάνωση τόσο πολλών ανθρώπων χωρίς την ύπαρξη κεντρικής εξουσίας, ήταν δυνατή μόνο εξαιτίας ενός επεξεργασμένου κοινωνικού κώδικα που ρύθμιζε την καθημερινή ζωή.» (Hodder 1998)².

«Είναι δύσκολο να αποφύγει κανείς το συμπέρασμα ότι οι άνθρωποι του Catalhöyük δεν έβλεπαν τα πράγματα με το δικό μας τρόπο. Αντίθετα, επικεντρώνονταν στη συνέχεια της ζωής και στον τρόπο για να την επιτύχουν. Φαίνεται ότι καταλάβαιναν τη σημασία της συνέχειας, ότι η ζωή πρέπει να συνεχιστεί»(Mellaart 1989)².

Είναι πιθανόν λοιπόν οι αιτίες αυτής της κοινωνικής ειρήνης, να ήταν κοινωνικοοικονομικής φύσεως επειδή όλοι παραδεχόντουσαν ότι μπορούσαν να επιβιώσουν μόνο όλοι μαζί. Είναι ζωτικής σημασίας όμως αυτό γιατί σαφέστατα οι άνθρωποι φερόταν ο ένας στον άλλο με ειρηνικό και αλληλέγγυο τρόπο, γνωρίζοντας ότι εξαρτιόταν ο ένας από τον άλλο. Ήξεραν ότι μόνο με τη συν-εργασία μπορούσαν να επιβιώσουν, και μέρα με τη μέρα αντιλαμβάνονταν εκ νέου ότι με την συλλογική δράση μπορούσαν να επιτύχουν πράγματα τα οποία αλλιώς θα ήταν αδύνατα σε μια τόσο πρώιμη για τον άνθρωπο εποχή, και είναι πολύ ενθαρρυντικό για μας ότι αυτό το μήνυμα έρχεται από μια κοινωνία στην αυγή της ανθρωπότητας που δεν άντεξε μόνο για 50 ή 100 αλλά για 2.000 χρόνια.

Παραπομπές

1/ Η προϊστορική ανθρώπινη εμπειρία

1/ wikipedia/ glacier age

2/ UN statistics/ populatin growth/ "UN World Population Report 2001" (σελ.38)

3/ Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους / Φρίντιχ Ένγκελς, αλλά και Ancient Society / L.H. Morgan(σελ 46-47-48)

4/ childe/Gordon Childe (1936). Man Makes Himself.Oxford university press.

2/ Catalhoyuk

1/ James Mellaart/ Çatalhöyük, A Neolithic Town in Anatolia, London, 1967

2/ James Mellaart/Çatalhöyük, A Neolithic Town in Anatolia, London, 1967

3/ Naomi Hamilton/ annual excavation report 1998

4/ James Mellaart/Çatalhöyük, A Neolithic Town in Anatolia, London, 1967

4/ Η κοινωνία του Catalhoyuk / μέσα από τάφους - κτερίσματα

1/ Angel, JL. 1971. Early Neolithic skeletons from Catal Hüyük: Demography and pathology. Anatolian Studies 21 (σελ 77-98)

2/ Ian Hodder/ annual excavation report 1998

5/ Η κοινωνία του Catalhoyuk / κοινωνικές σχέσεις αλληλεγγύης

1/ Angel, JL. 1971. Early Neolithic skeletons from Catal Hüyük: Demography and pathology. Anatolian Studies 21 (σελ 77-98)

2/ Angel, JL. 1971. Early Neolithic skeletons from Catal Hüyük: Demography and pathology. Anatolian Studies 21 (σελ 77-98)

6/ Η κοινωνία του Catalhoγuk / προϊστορική βιαιότητα

1/ Naomi Hamilton/ annual excavation report 1998

2/ Angel, JL. 1971. Early Neolithic skeletons from Catal Hüyük: Demography and pathology. *Anatolian Studies* 21 (σελ 77-98)

3/ James Mellaart/ *The Goddess from Anatolia* 1989

8/ Η κοινωνία του Catalhoγuk / φύλο και η ισότητα

1/ Naomi Hamilton/ annual excavation report 1996

2/ Ian Hodder/ annual excavation report 1990

9/ Η κοινωνία του Catalhoγuk / ψυχολογία - συναισθήματα

1/ A neolithic culture on the analytic couch, Linda Donley-Reid

2/ A neolithic culture on the analytic couch, Linda Donley-Reid

10/ Η κοινωνία του Catalhoγuk / παρόμοια παραδείγματα / Hacilar/ Şanlıurfa

1/ James Mellaart/ *Excavations at Hacilar*, vol. I-II

2/ James Mellaart/ *Excavations at Hacilar*, vol. I-II

3/ Αρχαιολογικό Ινστιτούτο της Αμερικής/ 2008/
www.archaeology.org/0811/abstracts/turkey.html

11/ Συμπεράσματα

1/ Naomi Hamilton/ annual excavation report 1996

2/ Ian Hodder/ annual excavation report 1998

3/ James Mellaart/ *The Goddess from Anatolia* 1989

βιβλιογραφία

Φρίντιχ Ένγκελς/ Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους/σύγχρονη εποχή.

L.H. Morgan/ Ancient Society/ σύγχρονη εποχή.

Colin Renfrew - Paul Bahn/ Αρχαιολογία θεωρίες, μεθοδολογία και πρακτικές εφαρμογές/ ινστιτούτο του βιβλίου.

George Thomson/ Το προϊστορικό Αιγαίο: Η αρχαία ελληνική κοινωνία/ κέδρος.

Bernhard Brosius/ "Από το Ζαγόνι στο Çatalhöyük, ανάδυση και ανάπτυξη μιας ισότιμης κοινωνίας"

Ian Hodder/ The Leopard's Tale: Revealing the Mysteries of Çatalhöyük (2006)

Ian Hodder/ On the Surface: Çatalhöyük 1993-95 (1996), Cambridge: McDonald Institute for Archaeological Research and British Institute of Archaeology at Ankara.

Ian Hodder/ The Domestication of Europe: structure and contingency in Neolithic societies (1990)

Ian Hodder/ Reading the Past. Current approaches to interpretation in archaeology (1986) (revised 1991 and, with Scott Huston, 2003)

Balter, Michael/ The Goddess and the Bull: Çatalhöyük: An Archaeological Journey to the Dawn of Civilization. New York: Free Press, 2004

James Mellaart/ Çatalhöyük, A Neolithic Town in Anatolia, London, 1967

James Mellaart/ Excavations at Hacilar, vol. I-II

James Mellaart/ "Anatolian Chronology in the Early and Middle Bronze Age" Anatolian Studies VII, 1957

James Mellaart/ "Early Cultures of the South Anatolian Plateau. The Late Chalcolithic and Early Bronze Ages in the Konya Plain" Anatolian Studies XIII, 1963

Domestication and society in catalhoyuk/ **by excavating team**

A neolithic culture on the analytic couch/ **Linda Donley-Reid (California)**

Why Settle Down, The Mystery of Communities/ **Michael balter**